

К.М. МІЛІЦИНА

Катерина Максимівна Міліцина, студентка
магістратури Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету імені Тара-
са Шевченка

ВИЗНАЧЕННЯ АВТОРА ЯК ОЗНАКА АНТРОПОЦЕНТРИЗМУ АВТОРСЬКОГО ПРАВА

Прорив у розвитку технологій не можна назвати непередбачуваним явищем. Несподіваними були масштаб, темп та динаміка розгортання такого розвитку. Для права в цілому є викликом реагувати на явища вчасно або забезпечувати оперативність пристосування до змін. Авторське право не є винятком. Більш того, безпосередньо в момент розробки авторського права реалії, які визначили орієнтири та ключові позиції сучасного авторського права, були іншими. Незмінним залишається те, що авторське право має за мету зберегти баланс між публічними і приватними інтересами.

Окрім цього, відомо, що авторське право засновується на тому, що результат творчих зусиль автора чи авторів, якщо він є оригінальним, повинен бути відзначеним. Це проявляється у наданні майнових та немайнових авторських прав. Однак питання, хто саме може вважатися автором, залишилося без прямої відповіді авторського права. Якщо раніше здавалося очевидним, що автором є людина, то з розвитком технологій, які мають власний вклад у створення об'єктів або створюють самостійно, це питання набуло надзвичайної актуальності.

Зважаючи на те, що в українській науці майже відсутні публікації вітчизняних авторів щодо предмета даного дослідження, науково-теоретичну базу становили праці таких авторів: Сема Рікетсона, Джейн Гінсбург та інших.

Мета статті – розглянути визначення особи автора на міжнародному та національному рівнях, з'ясувавши, чи дійсно автор ототожнюється з людиною, що є підвалиною антропоцентризму авторського права.

Згідно зі ст. 1 Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів країни, до яких застосовується дійсна Конвенція, утворюють Союз для охорони *прав авторів на їх літературні і художні твори* (виділено автором)¹. У випадку встановлення особи автора Конвенція обмежується тим, що автором є особа, чие ім'я зазначено на примірнику твору². Таким чином, Конвенція закріплює права авторів, однак не торкається питання *визначення* автора, що пов'язано із суттєвою різницею національних підходів з даного питання³. На думку професора Сема Рікетсона, відсутність визначення «автора» у Конвенції пов'язано із тим, що між державами існувала певна «домовленість» із значення цього терміна⁴, тобто, вважалося, що автором є людина. Дійти такого висновку можна також при аналізі норм Конвенції: 1) строк охорони прав за Конвенцією становить *увесь час життя автора і п'ятдесят років після його смерті*, що, в свою чергу, є властивістю живої істоти; 2) наявність моральних прав (дане питання було предметом дискусій між державами континентальної та англо-американської правових систем), необхідність закріплення яких обґрунтовувалася саме з посиланням на потреби автора-людини; 3) кінематографічні твори є єдиним випадком в Конвенції, який допускає, що автором може бути не лише людина⁵.

Свідченням того, що автором має бути людина, є також інші міжнародні договори в сфері захисту прав людини, які надають людині право створювати та отримувати винагороду за це. Зокрема, відповідно до ст. 27 Загальної декларації прав людини кожна *людина* (виділено автором) має право вільно брати участь у культурному житті суспільства, втішатися мистецтвом, брати участь у науковому прогресі і користуватися його благами. Кожна людина має право на захист її моральних і матеріальних інтересів, що є результатом наукових, літературних або художніх праць, автором яких вона є⁶. Згідно із п. с ч. 1 ст. 15 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права держави, які беруть участь у цьому Пакті, визнають право кожної *людини* (виділено автором) на: (...) с) користування захистом моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з будь-якими науковими, літературними чи художніми працями, автором яких вона є⁷.

Дані міжнародні договори були розроблені вже після Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів. Права ж інших істот, окрім людей, щодо результатів їх інтелектуальної творчості не передбачені міжнародними договорами. Все це свідчить про виважений та свідомий вибір світової спільноти на користь того, що автором може бути виключно людина.

У свою чергу, авторське право також стоїть на позиції того, що лише людина є джерелом творчості і може створити твори, які є оригінальними в розумінні авторського права⁸. Отже, здатність до творчості, мінімальний поріг якої визначається національними законодавствами, в переважній більшості випадків вважають атрибутом людини, що ставить критерій оригінальності в залежність від особи автора.

Як і у випадку критерію оригінальності, визначення особи автора теж відбувається на рівні національних законодавств. Спробувавши сформулювати загальне визначення, яке задовольняло б законодавства дер-

жав, що належать до різних правових систем, можна було б сказати, що автором є людина, яка використовує суб'єктивне судження для створення твору та контролює виконання даного процесу⁹. Ця думка є популярною, однак не одноставною.

Залежно від законодавчого визначення особи автора умовно держави можна поділити на такі групи: 1) держави, які визнають авторство лише за людиною; 2) держави, які не виключають або допускають авторство за юридичними особами. До першої категорії належить, зокрема, Україна. Стаття 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права» встановлює, що автором є фізична особа, яка своєю творчою працею створила твір¹⁰. До другої категорії можна віднести Бельгію та США. При тлумаченні законодавства Бельгії можна дійти висновку, що юридичні особи не виключаються з авторства¹¹. Що ж до США, то тут автором теж є людина. Винятком із цього правила є доктрина «work for hire», за якою автором вважається роботодавець або особа, яка замовила створення твору¹². Найбільш прогресивним з точки зору адаптації до технологічного розвитку є законодавство Великобританії, де існує поняття творів, створених за допомогою комп'ютерних технологій (*прим.* – переклад автора) (англ. – *computer-generated work*)¹³. Автором у такому разі вважається особа, яка здійснила дії, необхідні для створення певного твору.

Якщо відійти від конкретних законодавчих визначень, цікавими є висновки професора Джейн Гінсбург, яка, намагаючись здійснити синтез підходів шести країн, що належать до англо-американської, континентальної та змішаної правових систем (США, Великобританія, Австралія, Франція, Бельгія, Нідерланди та Канада), запропонувала власні шість принципів встановлення авторства:

1. Для встановлення авторства ментальні процеси переважають над фізичними. Просто виконання не робить людину автором, оскільки вона має скеровувати розвиток процесу.

2. Авторство ставить інтелект вище за машину. Цей принцип може застосовуватися у тих випадках, коли технології виступають засобом, і вирішальне слово у створенні об'єкта має людина.

3. Оригінальність є синонімічною по відношенню до авторства. Тут потрібно зазначити, що в країнах існує різне бачення того, що вкладається в поняття оригінального твору. Загалом можна виділити дві домінуючі концепції. Перша із них ставить оригінальність в залежність від зусиль та праці людини над створенням об'єкта. Друга вимагає прояву авторської індивідуальності. Вважається, що друга концепція ставить більш високий поріг для охороноздатності твору за критерієм оригінальності. Через країни, в яких домінує підхід, що твір може отримати охорону, якщо для його створення докладено зусиль та працю, було сформульовано наступний принцип.

4. Автору не потрібно бути креативним, якщо він є старанним.

5. Автор повинен мати намір стати автором.

6. Якщо гроші говорять, то, можливо, вони ще пишуть, складають, малюють і так далі? Цей принцип сформульовано на основі тих випадків, коли створення твору відбувається в ході виконання трудових обов'язків або створення об'єктів інтелектуальної власності на замовлення¹⁴.

Ці принципи мають більш доктринальне значення. Однак їх важливість обумовлена тим, що вони можуть показати підґрунтя норм і, як наслідок, будуть корисними при розгляді проблемних питань, які виникають щодо об'єктів, створених за допомогою таких технологій, як штучний інтелект та штучним інтелектом безпосередньо.

Отже, можемо зробити висновок, що на міжнародному рівні вимога, згідно з якою автор – це виключно людина, є імпліцитною. Відповідний «дух» антропоцентризму був перейнятий національними законодавствами. На рівні національних законодавств дана вимога зазвичай є експліцитною. Винятком із цього правила є механізм, передбачений у законодавстві деяких держав: створення творів на замовлення або в ході виконання трудових обов'язків, коли статус автора можуть отримати юридичні особи. Більш того, саме людині приписується здатність до творчості, тому дана вимога переплітається із критерієм оригінальності. Все це дає можливість зробити висновок, що вимога щодо людини-автора є однією із ознак антропоцентризму авторського права.

¹ Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів. У редакції Паризького Акта від 24 липня 1971 р., що змінений 2 жовтня 1979 р. / Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_05 (дата звернення: 27.02.2019).

² Ibid.

³ Guide to the Berne Convention for the Protection of Literary and Artistic Works (Paris Act 1971) // World Intellectual Property Organization. Geneva, 1978. P. 11.

⁴ Ricketson S. The 1992 Horace S. Manges Lecture – People or Machines: The Berne Convention and the Changing Concept of Authorship // Columbia-VLA Journal of Law & the Arts / Columbia Law School. New York, 1991. № 16:1. P. 8.

⁵ Ibid. P. 11.

⁶ Загальна декларація прав людини / Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 (дата звернення: 07.03.2019).

⁷ Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права / Законодавство України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_042 (дата звернення: 07.03.2019).

⁸ Bonadio E., Lucchi N. Non-Conventional Copyright: Do New and Atypical Works Deserve Protection? // Edward Elgar Publishing. Cheltenham, 2018. P. 384.

⁹ Ginsburg J.C. The Concept of Authorship in Comparative Copyright Law // DePaul Law Review / DePaul University. Chicago, 2003. Vol. 52, № 4. P. 1065.

¹⁰ Про авторське право і суміжні права: Закон України / Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12> (дата звернення: 07.03.2019).

¹¹ *Ginsburg J.C.* The Concept of Authorship in Comparative Copyright Law // *DePaul Law Review* / DePaul University. Chicago, 2003. Vol. 52, № 4. P. 1069.

¹² Copyright Law of the United States and Related Laws Contained in Title 17 of the United States Code / United States Copyright Office. URL: <https://www.copyright.gov/title17/title17.pdf> (viewed on: 27.03.2019).

¹³ Copyright, Designs and Patents Act 1988 // *Legislation.gov.uk*. URL: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1988/48/contents> (viewed on: 27.03.2019).

¹⁴ *Ginsburg J.C.* The Concept of Authorship in Comparative Copyright Law // *DePaul Law Review* / DePaul University. Chicago, 2003. Vol. 52, № 4. P. 1072–1091.

Резюме

Мілицина К.М. Визначення автора як ознака антропоцентризму авторського права.

У даній статті досліджено та проаналізовано, яким чином визначається особа автора на міжнародному та національному рівнях. Також було встановлено, що відповідно до норм сучасного авторського права автор ототожнюється з людиною, що є ознакою антропоцентризму авторського права.

Ключові слова: авторське право, охороноздатність, автор, антропоцентризм, людина.

Резюме

Милицына Е.М. Определение автора как признак антропоцентризма авторского права.

В данной статье исследовано и проанализировано, каким образом определяется автор на международном и национальном уровнях. Также было установлено, что в соответствии с нормами современного авторского права автор отождествляется с человеком, что является признаком антропоцентризма авторского права.

Ключевые слова: авторское право, охраноспособность, автор, антропоцентризм, человек.

Summary

Militsyna K. Definition of Author as Evidence of Anthropocentrism Underlying Copyright Law.

This article researches and analyses the definition of an author at the international and national levels. It has also been found that modern copyright law equates author with a human being through which anthropocentrism of copyright law is manifested.

Key words: copyright law, copyright ability, author, anthropocentrism, human.